

Την 30η Μαΐου του 1941, είχε μόλις συμπληρωθεί ένας μήνας από την είσοδο των γερμανικών δυνάμεων Κατοχής στην Αθήνα. Στην Κρήτη ολοκληρωνόταν η ηρωική «μάχη της Κρήτης» («Επιχείρηση Ερμής», “Unternehmen Merkur” με την πύρρειο νίκη των ναζιστικών γερμανικών δυνάμεων επί των βρετανικών, αυστραλιανών, νεοζηλανδικών και ελληνικών στρατευμάτων, παρά την τιτάνια αντίσταση που κατέβαλε ακόμα και ο άμαχος κρητικός πληθυσμός. Ο ελληνικός λαός ήταν αποθαρρυμένος και βαθύτατα προβληματισμένος για το τι θα έφερνε το μέλλον.

Τη νύχτα της 30ης προς την 31η Μαΐου *«δύο παιδιά, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνήκουν εἰς καμμίαν ὀργάνωσιν — διότι ὀργάνωσις δὲν ὑπῆρχε — κατεβίβαζαν ἀπὸ τοῦ κουτοῦ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐξέσχιζον τὴν γερμανικὴν σημαίαν.»* ὅπως ἔγραφε ἡ αθηναϊκὴ εφημερίδα «Ἐλευθερία» στο πρωτοσέλιδό της τὴν 25 Μαρτίου του 1945. Για να προσθέσει: *«Ἡ ἐλληνικὴ ἀντίστασις, ἡ Ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ κατακτητοῦ, ἤρχισε 35 ἡμέρας μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πρωτεύουσας»*

Στο ἴδιο φύλλο, σε κείμενὸ αφιερωμένον στην πρώτη — ἔστω συμβολικὴ — ἀντιστασιακὴ πράξι, ἡ εφημερίδα σημείωνε:

« Τὸ πρωῖ τῆς 31ης Μαΐου 1941 οἱ βιαστικοὶ πρὸς τὴς δουλειῆς τοὺς διαβάτες τῶν ἀθηναϊκῶν δρόμων ἔσταματοῦσαν τὸ βῆμά τους γὰρ νὰ ἀτενίσουν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Ἀκροπόλεως. Ὅσοι βρέθηκαν σὴ θέσῃ αὐτὴ θὰ θυμοῦνται μὲ

πόση συγκίνησι ἀντίκρυσαν γυμνὸ τὸ κοντάρι τῆς γερμανικῆς σημαίας ποὺ ἐπὶ ἓνα καὶ πλεον μῆνα ἐμόλυνε τὸν Ἱερὸ Βράχο. Σὰν ἀστραπὴ εἶχε διαδοθῆ ἢ εἶδησις σ' ὅλη τὴν Ἀθήνα: Ἕλληνες παιρῶτες κατέβασαν χθὲς τὴν νύκτα τὴν χιλιετικὴν σημαίαν ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη. Ποιοί, ὅμως ἦσαν αὐτοὶ ποὺ ἄρχιζαν τὸν ἀγῶνα τῆς Ἀντιστάσεως μὲ μιὰ πράξι ποὺ ἔκαμε τοὺς Ἕλληνες νὰ ριγῆσουν ἀπὸ ἐθνικὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ πῶς ἐξετέλεσαν ἓνα τόσο τολμηρὸ

Ὁ Ἀπόστολος Σάντας, καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Γλέζος τὰ δύο παλλητάρια ποὺ κοίβησαν τὴν γερμανικὴν σημαίαν ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη.

κατόρθωμα ποὺ οἱ συμμαχικοὶ ραδιοφωνικοὶ σταθμοὶ τὸ διελάησαν στοὺς ὑποδούλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης σὰν ὑπέροχο παράδειγμα καὶ φωτεινὴ καθοδήγησι σὸ δρόμο ποὺ ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσουν κατὰ τοῦ κατακτητοῦ; Κανένας δὲν τὸ ἔμαθε. Γιατὶ τοῦ παλληκαριοῦ τὸ κύριο γνώρισμα εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ τὸ ἐλεύθερο ἑλληνικὸ

κράτος δὲν ἔφθασεν ἀκόμη σὸ ἠθικὸ ἐκεῖνο ἀνάστημα ποὺ θὰ τοῦ ἐπιτρέψη νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἱερώτερο καθῆκον του — νὰ βρῆ τοὺς ἀνώνυμους ἀλλὰ πραγματικοὺς ἥρωας τῆς Ἀντιστάσεως καὶ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν θέσιν ποὺ τοὺς ταιριάζει.

Ἐνα τυχαῖο περιστατικὸ, μιὰ εὐτυχισμένη σύμπτωση, δίνει σὴν ἐφημερίδα τούτη τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκαλύψῃ σὴ σημερινὴ μεγάλη γὰ τὸ Ἔθνος μας ἡμέρα τοὺς ἀφανεῖς ἥρωας ποὺ ἄρχισαν τὸν ἀγῶνα τῆς Ἀντιστάσεως σὴν Ἑλλάδα, τῆς Ἀντιστάσεως ἐκείνης ποὺ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐορτάζουμε ἐλεύθεροι πάλι σήμερα. Παραδίδει μὲ τὴν ἱερώτερη συγκίνησι τὰ ὀνόματά τους σὸ πανελλήνιο καὶ σὴν αἰώνια τιμὴ ποὺ τοὺς ἀνήκει:

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΣΑΝΤΑΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΓΛΕΖΟΣ»

»

Την ίδια ημέρα, η εφημερίδα «Ριζοσπάστης» δημοσίευσε κι εκείνη τα ονόματα των πρωτοπόρων της ελληνικής Εθνικής Αντίστασης

Παρακάτω, ακολουθεί η αντίδραση των γερμανικών δυνάμεων κατοχής και της δωσιλογικής κατοχικής κυβέρνησης Τσολάκογλου.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

[...] 1) Κατά την νύκτα τῆς 30ῆς πρὸς τὴν 31ην Μαΐου ὑπεξηρέθη ἡ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κυματίζουσα Γερμανικὴ πολεμικὴ σημαία παρ' ἀγνώστων δραστῶν. Διενεργοῦνται αὐστηραὶ ἀνακρίσεις. Οἱ ἔνοχοι καὶ συνεργοὶ αὐτῶν θὰ τιμωρηθῶσι διὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου. [...]

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31ῇ Μαΐου 1941

Ὁ Φρούραρχος

**Δηλώσεις κατοχικοῦ Πρωθυπουργοῦ στρατηγού
Τσολάκογλου**

(δημοσιεύθησαν στον Τύπο την 1η Ιουνίου 1941)

« [...] Εἶνε λυπηρὸν ὅτι ὁ ἀντίκτυπος τῶν ἀνοήτων τούτων πράξεων ὀλίγων ἀσυνειδήτων ἀτόμων, ἅτινα εἶμαι βέβαιος, δὲν ἐρμηνεύουν τὴν γνώμην τῆς ὀλότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, οὔτε τὴν θέλησιν τῶν γενναίων πολεμιστῶν, εἰς τὴν ἔντιμον τάξιν τῶν ὁποίων, ἀσφαλῶς τὰ ἄτομα αὐτὰ δὲν ἀνήκουν, ἐπιπίπτει ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἐκέφρονος καὶ νομοταγοῦς Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Μετὰ τὰ λυπηρὰ ταῦτα γεγονότα ἡ Κυβέρνησις προέβη εἰς τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Αστυνομίας Πόλεων, εἰς τὴν ἀποστράτευσιν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Χωροφυλακῆς καὶ εἰς τὴν ἐκ τοῦ Σώματος ἀπόλυσιν ἄνευ συντάξεων τῶν διοικητῶν τῶν ἀστυνομικῶν τμημάτων τῶν περιφερειῶν Ἀκροπόλεως καὶ Ἀθηναϊκῆς Λέσχης, ἔνθα ἐσημειώθησαν τὰ τελευταῖα γεγονότα ὡς καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ὑπηρεσίας, τῶν ἀρχιφυλάκων καὶ ἀστυφυλάκων οἵτινες ἐξετέλουν ὑπηρεσίαν κατὰ τὴν ὥραν τῶν ἐπεισοδίων. [...]

Ἡ «Ἀκρόπολις» τῆς 1ης Ιουνίου ἐγράφε:

«Καθ' ἃ ἀνεκοινώθη, ὁ Εἰσαγγελεὺς Πλημμελειοδικῶν Ἀθηνῶν κ. Μικρουλέας διετάχθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης κ. Λιβιεράτου, ὅπως ἐνεργήσῃ ἀώστηροτάτας ἀνακρίσεις διὰ τὸ λυπηρὸν ἐπεισόδιον τῆς Ἀκροπόλεως. Διετάχθησαν ἐπίσης δύο ἀντεισαγγελεῖς νὰ μεταβοῦν ἐπὶ τόπου καί, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ὀργάνων Ἀσφαλείας, προβοῦν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἄμεσον σύλληψιν τῶν ὑπευθύνων καὶ τὸν σκληρὸν κολασμὸν τῆς πράξεώς των.»

Ο Απόστολος (Λάκης) Σάντας γεννήθηκε το Φεβρουάριο του 1922 στην Πάτρα, καταγόταν ὅμως ἀπὸ τὴ Λευκάδα. Το 1934 εγκαταστάθηκε οικογενειακῶς στὴν Ἀθήνα. Αποφοίτησε ἀπὸ τὸ 4ο Γυμνάσιο Ἀθηνῶν, ὅπως καὶ ὁ Μανώλης Γλέζος. Στὰ τέλη τοῦ 1939 εἰσήχθη στὴ Νομικὴ Σχολή. Τον Ιανουάριο τοῦ 1942 συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς (μαζὶ με τὸ Γλέζο) γιὰ ἀπόπειρα παράνομης ἐξόδου ἀπὸ τὴ χώρα (εἶχαν στόχο νὰ διαφύγουν στὴν Αἴγυπτο γιὰ νὰ πολεμήσουν τὶς ναζιστικὲς δυνάμεις). Τον Ἀπρίλιο τῆς ἴδιας χρονιάς, ἀπελευθερώθηκαν κατόπιν ἀμνηστίας (με ἀφορμὴ τὴν ἐπέτειο γεννήσεως τοῦ

Hitler). Μετά την αποφυλάκισή τους, ο Σάντας οργανώθηκε στην Αντίσταση, μέσα από τις τάξεις του Ε.Α.Μ. Το επόμενο καλοκαίρι, κατατάχθηκε στον Ε.Λ.Α.Σ. Έλαβε μέρος σε μάχες (όπου τραυματίστηκε στο στήθος). Μετά την Απελευθέρωση εξορίστηκε (στην Ικαρία) και κρατήθηκε (στην Ψυττάλεια και στη Μακρόνησο). Μετανάστευσε επί επτά χρόνια στον Καναδά, απ' όπου επέστρεψε το 1963, για να υποστεί νέες διώξεις από το καθεστώς της δικτατορίας. Συνάντησε το θάνατο στις 30 Απριλίου του 2011, στην Αθήνα, στα 89 του χρόνια.

Ο Μανώλης Γλέζος γεννήθηκε το Σεπτέμβριο του 1922 στη Νάξο. Το 1935 μετοίκησε οικογενειακώς στην Αθήνα όπου αποφοίτησε από 4ο Γυμνάσιο Αθηνών (όπως και ο Σάντας). Το 1940 εισήχθη στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Σπουδών. Συμμετείχε έντονα και ενεργά στην Εθνική Αντίσταση και συνελήφθη τρεις φορές για τη δράση του. Ο αδελφός του Νίκος εκτελέστηκε στην Καισαριανή από τους Γερμανούς Ναζί στις 10 Μαΐου 1944, σε ηλικία μόλις 19 ετών.

Μετά την Απελευθέρωση, υπέστη πολλές και σοβαρότατες διώξεις λόγω των αριστερών πολιτικών του φρονημάτων. Τον Αύγουστο του 1947 ανέλαβε την αρχισυνταξία του «Ριζοσπάστη». Καταδικάστηκε δύο φορές εις θάνατον (τον Οκτώβριο του 1948 και το Μάρτιο του 1949) για αδικήματα που σχετίζονταν με την πολιτική του δράση. Λόγω του ογκώδους κύματος διαμαρτυρίας (τόσο στη χώρα μας, όσο και στο εξωτερικό) η ποινή του δεν εκτελέστηκε· το 1950 μετατράπηκε σε δεκαετή κάθειρξη. Αποφυλακίστηκε το 1954. Στο τέλος του 1956 ανέλαβε τη θέση του διευθυντή της εφημερίδας «Αυγή». Δύο χρόνια αργότερα, συνελήφθη εκ νέου, αυτή τη φορά με την κατηγορία της κατασκοπείας· καταδικάστηκε σε πενταετή φυλάκιση καθώς και σε άλλες δύο παρεπόμενες ποινές. Αποφυλακίστηκε το Δεκέμβριο του 1962. Είχε εκλεγεί δύο φορές βουλευτής με τα ψηφοδέλτια της Αριστεράς (1951, 1961) μα η εκλογή του ακυρώθηκε λόγω των καταδικαστικών αποφάσεων εις βάρος του. Συνελήφθη εκ νέου στις 21 Απριλίου 1967. Ανέκτησε την ελευθερία του τέσσερα χρόνια αργότερα.

Κατά την περίοδο της Μεταπολίτευσης, εκλέχτηκε βουλευτής (1981,1985,2012) και ευρωβουλευτής (1984,2014) ενώ ασχολήθηκε και με την τοπική αυτοδιοίκηση (στη γενέτειρά του Απείρανθο Νάξου, στο νομό Αττικής και στην Πάρο). Συνάντησε το θάνατο στις 30 Μαρτίου του 2020, σε ηλικία 98 ετών.

Ας κλείσουμε με τα λόγια του Λάκη Σάντα, όπως αποτυπώθηκαν στην αυτοβιογραφία του «Μια νύχτα στην Ακρόπολη: μνήμες από μια σπουδαία εποχή» (Αθήνα, Εκδόσεις «Βιβλιόραμα»,2010)

«Θα νιώσω άραγε άλλη φορά τα συναισθήματα που ένιωθα εκείνες τις ημέρες, όταν άκουγα παντού γύρω μου τους Έλληνες με υπερηφάνεια και ειρωνεία για τους Γερμανούς να μιλούν για το γεγονός αυτό και να το χαρακτηρίζουν, παίρνοντας κουράγιο για την αρχή του καινούργιου πολέμου της Αντίστασης; Έβλεπες παντού τον κόσμο να έχει αναθαρρήσει, να περπατάει με ψηλά το κεφάλι, ξέροντας καλά ότι το καζάνι άρχισε να βράζει πάλι...Κι έτσι αρχίσαμε...»

Πηγές:

http://efimeris.nlg.gr/ns/pdfwin_ftr.asp?c=64&pageid=-1&id=54688&s=0&STEMTYPE=0&STEM_WORD_PHONETIC_IDS=&CropPDF=0

http://efimeris.nlg.gr/ns/pdfwin_ftr.asp?c=65&pageid=-1&id=36247&s=0&STEMTYPE=0&STEM_WORD_PHONETIC_IDS=&CropPDF=0

https://web.archive.org/web/20110531130803/http://www.energostimotis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=212:2008-11-01-23-19-22&catid=76:2008-10-20-14-43-27&Itemid=176

<https://gr.euronews.com/2020/03/30/ellada-manolis-glezos-viografia-mia-zoh-agonas-thanatos>

ΤΟ ΧΡΟΝΙΪΟ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΪΑΣ

Τὰ δυὸ παλληκάρια ΠΟΥ ΤΟ 1941 ΚΑΤΕΒΑΣΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ τὴ σημαία τῶν τυράννων

ΑΦΗΓΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ»
ΤΟ ΠΑΥΣΙΝΩΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΥΣΑΜΕΝΑ

31 τοῦ Μᾶη τοῦ 1941... ἡ
πρώτη φορά τὸ ἀνοιχτόκο
πραινὸ οἱ Ἕλληνοὶ ἀντίκρισαν
πάνω στὸ Βράχο τῆς Ἀκρόπολης
κάτι πού τους ἔκανε νὰ ριγίσουν
σύνκορποι. Πάνω ἀπὸ κοινὰρ, πῆς
μνήχη καὶ ἀσυντόρευτη κυριότητα
περήφανα ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία
πάνω ἀπ' τὴ τρακοσκλαβερμένη
πολιτεία. Ἡ γερμανικὴ σημαία,
τὸ σύμβολο τοῦ πωλοσχνου τότε
Ἰου Ράιχ εἶχε ἱερανοσητὴ ἀπὸ
τὴ θέση της. Ἡ σημαία μὲ τὸν
ἀγκυλωτὸ σπαρτὸ πού μὲ τόσο
καμπασμὸ ἀνύψωσε στὴν Ἀκρό-
πολη οἱ Γερμανοὶ δεξιωματικοὶ ἡ-

υὲς μιλῶσι ὁ ἴδιος γὰ τὴ βρο-
ματικὴ καὶ ὑπέροχη αὐτὴ πράξη
τους.
«...ὁ δυὸ μας τότε, Ἑλληνο-
πώλο πραγματικά, γυρίζουμε στους
δρόμους, ἑλισσόμενοι ἀπ' τὴ μνήχη
συμφορά. Χιλίες ἴδες περιούσαν
ἀπ' τὰ κεφάλια μας. Νάχαμε πι-
στώλια! Νὰ κρεδόμεσαν σὲ καυ-
μιὰ γυνικὴ, γὰ πυροβολούσαν ἱερο-
μανούς!... Γύρω μας οἱ σκεπαστές
τῆς Ἀλβανίας Ἰστριανὲς τὰ κρο-
τάκια τους. Χαμένα Ἰουπὸν ἄλλοι.
Ἡ κήρυξη πρόδωσε κι' ἐμεῖς...
Τὰ σαβόρευσα εὐρηάζον. Οἱ ἴση
μερίδες λυθάντην οἱ μακρόδες ἡ-

στό. Συμφοίσαμε καὶ μῆχημε. Εἶ-
χαμε φέσει... Μὲ κομμένες τὶς ἀ-
ναποκὲς εἴχαμε ἕνα βλάμμα γύρω
μας: Δεῖτε τὰ Προπύλαια, ἀπέ-
ναντι ὁ Παρθενώνας, ἀριστερὰ τὸ
Ἐρεχθεῖο, ψηλὸ, μεγαλόπρεπο,
φωτίζοντας ὑπεδλητικὰ ἀπὸ τὰ
φεγγάρια. Τὰ σπασμένα μέγαρα,
σκόρπια παρτῶ, κάτω ἀπὸ τὸ ἱε-
ρόσυρμα ἐκεῖνο εἶδες, παρανοσιάζον
περίεργα σχήματα. Πρὸς τὸ παρῶν
καθ' ἑκάστη Γερμανὸς ἔξαινότανι.
Σκυφοὶ κρεδόμενοι πίσω ἀπ' τὰ
μάθητρα, προχωρούσαμε. Κάπου-
κάπου πεταύσαμε μακριὰ κείνη
πετραδάκι, ὥστε νὰ ἐπιουσιζέται
θόρυβος ἐξῆ ἀπὸ κεί πού ἐρικο-
μαστον ἐμεῖς, ὥστε ἂν ὑπῆρχε κα-
νένας σκοπεὸς νὰ πεποιέται πρὸς
τὰ ἐκεῖ καὶ ν' ἀποφύγιμε, μας
τοὺ κινέτω. Ὡς τὴν ὥρα ἐξῆ, εἶ-
δαμε οὔτε ἕνα σκοπεύ. Ἐδῶ ἱ-
μας ἦταν τὰ σκεύη: Μήπως εἶ-
κενο τὸ κωλικὸ τεῖχος νὰ ὑπό-
χει κανένας; Γιὰ πολλὴ ὥρα πίσω
ἀπ' τὴ σκὰ τοῦ θόρου τείχους
ἀσφυγκροδύσασα. Ἐπειτα διέως
θεραπεία προχωρήσαμε πρὸς τὴ
βάση τοῦ κοιντοῦ. Δὲν ὑπῆρχε κα-
νένας. Ἀπὸ πάνω μας κυριότιζε τὸ
εσσιτικὸ σύμβολο. Λύσαμε τὸ
συμπτώσχανο κι' ἀόλισαμε νὰ
πρόδωμε γιὰ νὰ τὴν κατεδάρου-
με. Μὰ τὰ συμπτώτα δὲν ἀνέγγων. Εἶ-
χαν μπλεχτεῖ. Ἡ σημαία εἶν κα-
τέδωκε. Τὶ ἔλεγε; νὰ γίνοι; Νὰ
κατέβει ἡ σημαία! ἀπαντοῦσε ἡ
φωνὴ τῆς συνειδήσεως, ἡ φωνὴ τοῦ
λαοῦ. Τὸ μιστὸ δούλεμα γρήγορα.
Ἄρπαξα τὸ σιδερίσιο κοιντὸ κι'
ἀρχισα νὰ σκεδαίνω, ἔπιπασα τὴ
σημαία κι' ἀρχισα νὰ τὴν τραβῶ.
Τίματα ἔμω. Δὲν ἔλεγε; Κοι-
ρῶστικα ἐπὶ κατέδωκε. Δύοτερη
ἀπόπειρα ἔλασε τὰ ἴδια ἀποτελέ-
σματα.

Οἱ ἄνδρες τῆς σημαίας Μιχάλης Πάπυρας καὶ Ἀνδρέας Τόλιας, καὶ οἱ
ἄλλοι μέλη τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Ἑλλάδος

— Λάχη ἡ σειρά σου. Ὅχι κῆ-